

## Sammanfattning

I betänkandet behandlas proposition 1998/99:94 *Vissa forskningsfrågor* och fyra motioner med anledning av den. Utskottet tillstyrker samtliga förslag i propositionen och avstyrker alla yrkanden i motionerna.

Utredningen Forskning 2000 lade i november förra året fram genomgripande förslag om forskningspolitiken. Regeringen tar i propositionen ställning bara till en del av de förslag som Forskning 2000 lagt fram. I övrigt hänvisas till en planerad forskningspolitisk proposition som skall läggas fram under nästa år.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag om statens uppgifter i fråga om forskning och utvecklingsarbete. Staten skall ha ett särskilt ansvar för att garantera forskningens frihet och för grundforskning och forskarutbildning. De för tre år sedan fastställda målen och riktlinjerna för forskningspolitiken skall tills vidare ligga fast. Resurserna för grundforskning och forskarutbildning skall öka, i synnerhet vad gäller teknik och naturvetenskap, men inte genom att man minskar anslagen till samhällsvetenskaplig forskning. Högskolelagens bestämmelse om den s.k. tredje uppgiften skall inte ändras. Ekonomistyrningsverket skall få i uppdrag att utveckla en modell för full kostnads- täckning när lärosätena tar emot bidrag för forskning från andra finansiärer. Regeringen skall även i fortsättningen utse ledamöterna i styrelserna för de forskningsstiftelser som bildats med pengar från löntagarfonderna, och styrelserna skall ha en stark representation av forskare. Myndighetsstrukturen för finansiering av forskning skall utredas ytterligare.

Moderaterna, Kristdemokraterna, Centerpartiet och Folkpartiet reserverar sig till förmån för sina motionsyrkanden.

## Propositionen

Regeringen har i proposition 1998/99:94 *Vissa forskningsfrågor* föreslagit

1. att riksdagen godkänner vad regeringen föreslår om statens uppgifter inom forskningsområdet (avsnitt 4),
2. att riksdagen godkänner vad regeringen föreslår om principer för ökade resurser för grundforskning och forskarutbildning (avsnitt 6),

3. att riksdagen godkänner vad regeringen föreslår om en modell för beräkning av full kostnadstäckning av forskningsverksamhet vid universitet och högskolor (avsnitt 7.3).

1999/2000:UbU3

## Motionerna

1998/99:Ub9 av Barbro Westerholm m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om effekterna av införandet av nya regler för forskarutbildningen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om parlamentarikers närvaro vid forskarkonferenser inför nästa forskningspolitiska proposition,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att forskningens infrastruktur måste bli föremål för analys,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att frågan om hur grundutbildningen måste knytas närmare forskningen och forskningsprocessen måste behandlas i regeringens kommande forskningspolitiska proposition,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att finansieringen av den tvärvetenskapliga forskningen måste tryggas,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om samverkan mellan universitet och högskolor och samhället i övrigt,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om forskarutbildningen,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kunskapsstrategier,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utbildning i forskningsetik,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökad jämställdhet,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om genusforskning,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om patentfrågan,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om parlamentarisk medverkan vid utredning om myndighetsstrukturen för finansiering av forskning,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tillvaratagande av internationella erfarenheter i syfte att utveckla Sverige som kunskapsnation.

1998/99:Ub10 av Yvonne Andersson m.fl. (kd) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av en helhetssyn på forskningen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att grundforskningen skall ske enligt inomvetenskapliga bedömningar och att tillämpad forskning bör ske utifrån övergripande politiska mål,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ta bort femårsregeln vad gäller forskarassistenttjänsterna,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att de högskolor som tilldelats vetenskapsområden också måste få resurser för forskning,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av en balans mellan forskning med hög inomvetenskaplig kvalitet och forskning inom ett visst samhällsområde vid medelstilldelning,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att stärka och uppvärdera den humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningen och forskarutbildningen,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utredning om hur balansen mellan bredd och koncentration i den ämnesmässiga inriktningen kan upprätthållas i landet,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att en ny modell utarbetas vad gäller full kostnadstäckning.

1998/99:Ub11 av Sofia Jonsson m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om statens uppgifter i fråga om forskning och utvecklingsarbete,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om forskningens frihet,

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till en kvalificeringstrappa i enlighet med vad som anförts i motionen,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en plan för att bygga upp och stärka forskningsmiljöerna vid landets högskolor,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en översyn av myndighetsstrukturen för forskningsfinansiering,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en samlad forskningsbudget,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en översyn av forskarutbildningsreformen,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om omvandling av utbildningsbidrag till doktorandtjänster,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om det fortsatta beredningsarbetet.

1998/99:Ub12 av Beatrice Ask m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en samlad och långsiktig strategi för svensk forskning,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kunskapsmiljöns strategiska betydelse,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om övergripande principer för forskningspolitiken,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om forskningens omfattning,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av att ändra reglerna för antagning till och finansiering av forskarstudier,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om betydelsen av en egen profil för alla högsolor,
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om forskarutbildningen,
8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om de före detta fristående forskningsstiftelserna,
9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om finansiering av spetsforskning,
10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att stärka det internationella forskningssamarbetet,
11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökad samverkan mellan universitet och näringsliv.

## Utskottet

### Inledning

Riksdagen har alltsedan 1982 regelbundet, först med två och sedan med tre års mellanrum, tagit ställning till samlade forskningspolitiska propositioner från regeringen. Den senaste forskningspropositionen lades fram i september 1996 och ledde till beslut av riksdagen i december samma år (prop. 1996/97:5, bet. UbU3, rskr. 99). Riksdagen antog då regeringens förslag till mål för forskningen och riktlinjer för forskningspolitiken. Samtidigt beslutades om de statliga anslagen till forskning. Mot bakgrund av den statsfinansiella situationen och av att nya forskningsfinansiärer tillkommit genom forskningsstiftelserna föreslog regeringen en viss minskning av de statliga anslagen. Riksdagen följde regeringens förslag (prop. 1996/97:1 utg.omr. 16, bet. UbU1, rskr.100).

De nya förutsättningarna för forskningen och de förändringar av forskningspolitiken som hade genomförts föranledde regeringen att i maj 1997 besluta att tillkalla en parlamentariskt sammansatt kommitté för att genomföra en samlad analys och bedömning av forskningens roll i samhället och av dess villkor, inriktning och organisation (dir. 1997:67). Kommittén, som antog namnet Forskning 2000, lämnade sina förslag i november 1998 i betänkandet *Forskningspolitik* (SOU 1998:128).

I proposition 1998/99:94 *Vissa forskningsfrågor* ger regeringen en första reaktion på förslagen från Forskning 2000 mot bakgrund av bl.a. de synpunkter som kommit in vid remissbehandlingen av betänkandet. Regeringen avser att lägga fram en samlad forskningspolitisk proposition år 2000.

Moderata samlingspartiet framhåller i motion 1998/99:Ub12 att forskningens betydelse för tillväxt och konkurrenskraft gör det nödvändigt med en *samlad och långsiktig strategi för svensk forskning* (yrk. 1). En sådan strategi – som helt saknas i propositionen – måste kunna koppla samman näringslivets behov av tillämpad eller nyttdriven forskning med lärosätenas fria, nyfikenhetsdrivna och grundläggande forskning, heter det i motionen. Motionärerna föreslår också ett tillkännagivande av riksdagen om *kunskapsmiljöns strategiska betydelse* (yrk. 2). Företagsklimat och skatter, lönebildning och socialförsäkringar, arbetsmarknadsregleringar och själva synen på kunskap, ansvarstagande och individuell utveckling är alla viktiga delar av kunskapsmiljön, framhåller de.

Kristdemokraterna kritiserar i motion 1998/99:Ub10 avsaknaden av ett helhetsgrepp i propositionen. Det hade varit på sin plats att diskutera forskningsfrågorna som helhet, i stället för att stycka upp området i delar och nu bara ta upp vissa av dessa, anser motionärerna (yrk. 1).

U t s k o t t e t föreslår att riksdagen avslår motionsyrkandena.

Det är riktigt att den proposition som nu lagts fram inte innehåller en samlad långsiktig strategi för svensk forskning. Riksdagen kommer under nästa år att få en forskningspolitisk proposition. Sådana propositioner bör enligt regeringen bygga på ett allsidigt och högkvalitativt underlag. För att skaffa fram sådant underlag kommer forskningsråd, lärosäten och övriga berörda myndigheter att få i uppdrag att ta fram s.k. forskningsstrategier och kunskapsstrategier och forskningsråden att anordna s.k. forskarkonferenser. Högskoleverket har tillsammans med forskningsråden m.fl. nyligen inbjudit till en bred konferens i november månad om forskningens vägval. Vid konferensen, som finansieras av Utbildningsdepartementet, skall de fundamentala frågorna om syften med samhällets forskningsinsatser och om omfattning och inriktning av dessa behandlas. Till konferensen har bl.a. de politiska partierna inbjudits. Utskottet anser det vara en fördel att regeringen redan nu har redovisat sina ställningstaganden i vissa frågor, fastän andra delar av förslagen från Forskning 2000 visat sig behöva ytterligare beredning.

I fråga om kunskapsmiljöns strategiska betydelse har utskottet – liksom tidigare (jfr bet. 1998/99:UbU7 s. 13) – ingen annan mening än motionärerna, men ett tillkännagivande enligt motionsyrkandet skulle inte ge regeringen någon anvisning om vad den bör göra eller förändra. Det begärda tillkännagivandet är därför inte meningsfullt.

## Statens uppgifter i fråga om forskning och utvecklingsarbete

Det moderna kunskapssamhället kräver ett brett ansvar för kunskapsutvecklingen, ett ansvar som staten inte ensam kan ta på sig. Vilka statens uppgifter skall vara behöver därför klarläggas, anser regeringen och föreslår därför – på grundval av ett förslag från Forskning 2000 – en definition av dessa. De tidigare (i samband med den senaste forskningspropositionen) fastställda målen och riktlinjerna bör enligt regeringen tills vidare ligga fast.

Regeringens förslag om *statens uppgifter i fråga om forskning och utvecklingsarbete* innebär följande.

Sverige skall utveckla sin ställning som kunskapsnation. Staten har ett övergripande ansvar för att det svenska samhället utvecklar och tar till vara ny kunskap.

Staten har ett särskilt ansvar

- för att garantera forskningens frihet och
- för grundforskning och forskarutbildning.

Staten skall vidare

– i samverkan med kommuner och landsting främja forskning och utvecklingsarbete till stöd för de verksamheter som bedrivs i offentlig regi, där så är påkallat,

– främja forskning och utvecklingsarbete för andra samhällssektorer och till stöd för de politiska målen inom dessa, när detta är av stor betydelse för att utveckla dessa sektorer och det är befogat att staten bidrar med finansiering,

– ge organisatoriska ramar för utförande av forskningen,

– ge förutsättningar för deltagande i internationellt forskningssamarbete och

– utveckla former för forskningsinformation och medverka till att forskningsrön kan tas till vara i alla delar av det svenska samhället.

I motion 1998/99:Ub12 lyfter Moderata samlingspartiet fram de övergripande principer som partiet anser att en långsiktig forskningspolitik borde bygga på (yrk. 3). De är följande. Forskningen måste stå fri att utan politiska anvisningar söka ny kunskap. Staten måste tillförsäkra forskningen resurser, främst till grundforskning, och se till att medel fördelas på sådant sätt att de kan användas på mest effektiva sätt. Sverige behöver fler forskningsfinansierare. Det internationella samarbetet skall prioriteras och stärkas och riksdagen ta ett övergripande ansvar för prioriteringen mellan nationella och internationella forskningsresurser. Regering och riksdag skall uppmuntra att kunskande korsas mellan olika forsknings- och samhällsfält. Det behövs en långsiktig strategi för att kunna utnyttja informationsteknikens (IT) alla möjligheter. Den digitala infrastrukturen behöver byggas ut, anser motionärerna.

Kristdemokraterna föreslår i motion 1998/99:Ub10 ett tillkännagivande om att grundforskningen skall ske enligt inomvetenskapliga bedömningar och att tillämpad forskning bör ske utifrån övergripande politiska mål (yrk. 2).

Centerpartiet anser enligt motion 1998/99:Ub11 att staten, utöver det som regeringen har föreslagit, bör ha ett ansvar för att främja gränsöverskridande perspektiv och tvärvetenskaplig forskning (yrk. 1).

U t s k o t t e t föreslår att riksdagen godkänner vad regeringen föreslår om statens uppgifter inom forskningsområdet och avslår motionsyrkandena av följande skäl.

Forskarens frihet att söka ny kunskap och publicera sina forskningsresultat är sedan länge fastlagd i högskolelagen (1992:1434). Statens ansvar för grundforskningen är en av huvudpunkterna i regeringens förslag. Det är en självklarhet att alla statliga resurser skall användas på ett effektivt sätt. En av regeringens utgångspunkter för arbetet med att utforma en ny myndighetsorganisation för finansiering av forskning är att arbetet med att fördela forsk-

ningsresurser måste bedrivas effektivt. Utskottet är inte övertygat om att antalet forskningsfinansiärer behöver öka. Regeringen gör i propositionen (s. 50) bedömningen att resurser för deltagande i internationella forskningsorganisationer även i fortsättningen bör anvisas inom ramen för huvudansvariga myndigheters anslag, för att möjliggöra en avvägning mellan kostnaderna för internationella och nationella åtaganden. Detta ligger väl i linje med de allmänna riktlinjerna för forskningspolitiken som riksdagen antog år 1996. En punkt i dessa riktlinjer är att övergripande forskningspolitiska beslut skall fattas av statsmakterna, medan organ med sakkunskap inom berörda områden beslutar om närmare medelsfördelning och verksamhet. En ytterligare utgångspunkt för arbetet med att utforma förslag till ny myndighetsorganisation för finansiering av forskning är enligt regeringen att samspelet mellan olika slag av forskning liksom mellan forskning och samhälle måste utvecklas. Remissbehandlingen av IT-infrastrukturutredningens betänkande *Bredband för tillväxt i hela landet* (SOU 1999:85) har nyligen avslutats. Enligt vad utskottet erfarit förbereds i Regeringskansliet en proposition om IT som avses bli framlagd för riksdagen i början av nästa år.

Det som framförs i Kristdemokraternas motionsyrkande överensstämmer med det som regeringen skriver i propositionen. Att regeringen vill främja tvärvetenskaplig forskning framgår bl.a. av att detta ingår i utgångspunkterna för arbetet med att utforma förslag till ny myndighetsorganisation för finansiering av forskning (prop. s. 44). Syftet med Centerpartiets yrkande är enligt utskottets mening också tillgodosett.

Centerpartiet anser enligt motion 1998/99:Ub11 att den nya ledningsorganisationen vid universitet och högskolor medför risker för *forskningens frihet* (yrk. 2). När makten flyttas från de kollegialt utnämnda fakultetsnämnderna kan det bli svårt att hävda den enskilde forskarens frihet, anser motionärerna. De vill att regeringen skall uppmärksamma detta och vid behov återkomma med förslag för att reellt trygga den akademiska friheten.

U t s k o t t e t föreslår att riksdagen avslår yrkandet.

Rätten att fritt välja forskningsproblem, utveckla forskningsmetoder och publicera forskningsresultat garanteras i högskolelagen, som är lika förpliktande för rektorer och ledamöter i högskolestyrelser som för ledamöter i fakultetsnämnder eller andra s.k. kollegiala organ.

## Forskningens omfattning, inriktning och fördelning

Regeringen anser, i likhet med Forskning 2000 och i stort sett alla remissinstanser som yttrat sig över utredningen, att *resurserna för grundforskning och forskarutbildning skall öka*, i synnerhet vad gäller teknik och naturvetenskap. Till skillnad från Forskning 2000 anser regeringen, liksom en samstämmig remissopinion, att detta inte skall ske genom att man minskar resurserna till samhällsvetenskaplig forskning. En förstärkning av medel för grundforskning vid de redan etablerade universiteten är en förutsättning för att dessa lärosäten även i framtiden skall kunna vara viktiga instrument för att hävda Sveriges position som ledande kunskapsnation, heter det i propositionen.

Moderata samlingspartiet förespråkar i motion 1998/99:Ub12 en successiv resursförstärkning av de nya universitetens forskning och forskarutbildning och ett säkerställande av att Umeå och Linköpings universitet, som fortfarande är under uppbyggnad, inte tvingas avbryta utvecklingen (yrk. 4). För att undvika att våra främsta begåvningar lämnar landet för gott föreslår Moderaterna också ett antal åtgärder för att finansiera s.k. spetsforskning (yrk. 9). Forskningsanslag måste styras till individer, inte bara till ämnen, heter det i motionen, och mer av anslagen bör gå till de allra duktigaste individerna. Vidare bör anslag styras till att stödja nya idéer, oavsett forskningsämne, och man bör anslå medel till internationella samarbetsprojekt för att knyta forskningsallianser av hög kvalitet.

Kristdemokraterna framhåller i motion 1998/99:Ub10 vikten av att staten stärker och uppvärderar den humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningen och forskarutbildningen, som kommersiella intressen sällan slår vakt om (yrk. 6).

Utskottet anser att riksdagen bör avslå motionsyrkandena om tillkännagivanden och godkänna det som regeringen föreslagit om principer för ökade resurser för grundforskning och forskarutbildning.

Det framgår av propositionen att regeringen vill slå vakt om såväl humanistisk som samhällsvetenskaplig forskning och forskarutbildning. Utskottet delar regeringens och remissinstansernas uppfattning att ökade resurser till naturvetenskaplig och teknisk forskning inte bör åstadkommas genom att man minskar det statliga stödet till samhällsvetenskaplig forskning. Ställningstagande till resurstillskottens fördelning mellan olika lärosäten bör göras när riksdagen behandlar regeringens budgetproposition. Utskottet anser inte att riksdagen bör göra något uttalande om hur forskningsråden skall styra sin anslagsfördelning när det gäller individer kontra ämnen eller liknande. De frågor som aktualiseras i yrkande 9 i moderatmotionen tillhör det som varje forskningsråd bör avgöra själv. Forskningsråden under Utbildningsdepartementet har enligt sin instruktion (SFS 1996:648) som en av sina särskilda uppgifter att främja och ta initiativ till internationellt forskningssamarbete.

*Flera motionsyrkanden berör lärosätenas möjligheter att bedriva forskning och forskarutbildning.*

Moderata samlingspartiet framhåller i motion 1998/99:Ub12 betydelsen av en egen profil för alla högskolor (yrk. 6). Enligt motionärerna skulle ett forskarcentrum vid varje mindre och medelstor högskola, inriktat på en vald profil, kunna verka kvalitetsfrämjande och öka högskolornas attraktionskraft. Regeringens modell för att fördela resurser stimulerar inte alls en sådan utveckling, hävdar motionärerna. Vidare anser de att resurser till forskarutbildning måste koncentreras för att hög kvalitet skall kunna uppnås (yrk. 7).

Även Kristdemokraterna tar i motion 1998/99:Ub10 upp frågor om bredd och koncentration. Partiet anser det viktigt att de högskolor som tilldelats vetenskapsområde också får resurser för forskning och kan bedriva forskarutbildning (yrk. 4). Kristdemokraterna ser en fördel i att inte alla lärosäten sysslar med allt. Det är inte självklart att alla som bedriver forskning också måste bedriva forskarutbildning, heter det i motionen. Motionärerna vill att regeringen skall initiera en utredning om hur balansen mellan bredd och



koncentration i den ämnesmässiga inriktningen kan upprätthållas i landet (yrk. 7).

Centerpartiet för i motion 1998/99:Ub11 på nytt fram förslaget om en kvalificeringstrappa (yrk. 3). Det innebär att mindre och medelstora högskolor efter klara kriterier skall kunna tilldelas rätt att examinera även i forskarutbildningen. Varje lärosäte skall ha *ett* anslag för grundutbildning och forskning, och anslagets storlek skall differentieras efter vilka nivåer lärosätet har examinationsrätt för. Motionärerna vill också att riksdagen skall begära en plan för att bygga upp och stärka forskningsmiljöerna vid alla landets högskolor (yrk. 4).

U t s k o t t e t föreslår att riksdagen avslår motionsyrkandena.

Regeringen förklarar i propositionen (s. 27) sin avsikt att noga följa utvecklingen av forskningen vid de mindre och medelstora högskolorna och hur staten kan stödja forskningen vid dessa. Två av de tre högskolor i denna kategori som hittills har tilldelats vetenskapsområde (Högskolan i Karlskrona/Ronneby och Högskolan i Kalmar) har själva valt att profilera sin verksamhet inom forskningen. Malmö högskola tilldelades medicinskt vetenskapsområde i samband med att den odontologiska fakulteten överfördes dit från Lunds universitet. Regeringen har nyligen beslutat direktiv till en utredning om högskolans styrning (dir. 1999:70). Utredaren skall bl.a. utvärdera olika modeller som gör det möjligt för statsmakterna att skapa incitament för en profilering av forskning och forskarutbildning samt även modeller för att fördelning av forskningsmedel i större utsträckning kan baseras på kvalitetsomdömen. Uppdraget skall redovisas senast den 31 maj 2000.

Riksdagen fattade vid förra riksmötet beslut om att regeringen – i stället för som tidigare Högskoleverket – skall avgöra frågor om att tilldela en högskola vetenskapsområde, eftersom sådant beslut bör ses tillsammans med frågan om resurser (prop. 1998/99:1 utg.omr. 16, bet. UbU1, rskr. 98). Utskottet anser att den principen är riktig och kan därför inte heller nu ställa sig bakom förslaget om en kvalificeringstrappa, som bl.a. skulle innebära en automatisk rätt till ytterligare resurser när en högskola blivit tilldelad examensrätt för magisterexamen respektive för doktorsexamen. Det är endast de lärosäten som blivit tilldelade vetenskapsområde som också får utdela examina inom forskarutbildningen. Policyfrågor rörande balansen mellan bredd och koncentration och den långsiktiga utvecklingen av forskningsorganisationen bör behandlas i samband med den kommande forskningspropositionen. Resursfrågorna hör hemma vid behandlingen av regeringens budgetförslag.

*Reglerna för antagning till forskarutbildning* ändrades genom riksdagens beslut hösten 1997 (prop. 1997/98:1 utg.omr. 16, bet. UbU7, rskr. 109).

Moderata samlingspartiet och Folkpartiet kritiserar i motionerna 1998/99:Ub12 (yrk. 5) respektive 1998/99:Ub9 (yrk. 1) de nya reglerna. Motionärerna pekar på att många institutioner inte längre kan anta nya doktorander, eftersom de inte kan garantera deras försörjning under hela forskarutbildningen. I den förstnämnda motionen begärs en snabbutredning om antagningsbestämmelserna, som enligt motionärerna har skapat en kris i antagningen till doktorandstudier inom humaniora och samhällsvetenskap. Centerpartiet skriver i motion 1998/99:Ub11 att grundtanken i reformen var

riktig, men att en mängd praktiska problem vid genomförandet kvarstår. Därför bör regeringen låta utvärdera forskarutbildningen (yrk. 7).

U t s k o t t e t föreslår att riksdagen avslår motionsyrkandena.

Högskoleverket fick i mars 1999 regeringens uppdrag att granska de lokala bestämmelser som antagits av universitet och högskolor med anledning av reformen av antagningsreglerna. Uppdraget avrapporterades redan den 1 juni. Av de intervjuer som Högskoleverket genomfört framgår att antalet antagna doktorander har minskat efter reformen. Enligt rapporten pågår det inom Högskoleverket en mer omfattande analys av antagningsstatistiken till forskarutbildningen. Analysen beräknas vara färdig omkring årsskiftet. I den nyligen framlagda budgetpropositionen för år 2000 meddelar regeringen att det av de dialoger som Utbildningsdepartementet fört med samtliga universitet och högskolor våren 1999 framgår att lärosätena har vidtagit åtgärder för att effektivisera forskarutbildningen (prop. 1999/2000:1 utg.omr. 16 s. 118). En samlad utvärdering av 1998 års reform kan dock enligt regeringen göras tidigast efter fyra år. Utskottet delar denna bedömning. Liksom regeringen välkomnar utskottet också det faktum att Högskoleverket förbereder ett särskilt program för utvärdering av forskarutbildningen. Utskottet utgår från att regeringen återkommer till riksdagen med redovisning av utfallet av forskarutbildningsreformen.

Centerpartiet hävdar i motion 1998/99:Ub11 att en stor del av problemen i forskarutbildningen har sin grund i att den socialdemokratiska regeringen år 1994 avbröt satsningen på omvandling av utbildningsbidrag för doktorander till *doktorandtjänster*. Motionärerna anser att regeringen snarast bör återuppta och föreslå riksdagen finansiering av detta program (yrk. 8). Även Folkpartiet anser, enligt motion 1998/99:Ub9, att fler doktorandtjänster behöver inrättas (yrk. 7). Motionärerna reagerar mot att det börjat förekomma att institutioner skaffar extern finansiering av doktorandprojekt innan det finns någon doktorand. Därmed går ett viktigt led i forskarutbildningen förlostat, nämligen att doktoranden själv formulerar sin problemställning.

U t s k o t t e t föreslår att riksdagen avslår yrkandena om tillkännagivanden.

Medan doktorandtjänsten innebär anställning, med de sociala förmåner som följer med anställning, innebär utbildningsbidrag endast ett månatligt bidragsbelopp. Utbildningsbidragets belopp fastställs av statsmakterna, medan lönen vid doktorandtjänst bestäms efter förhandlingar mellan arbetsgivare och arbetstagare. För lärosätena kostar en doktorandtjänst avsevärt mer än ett utbildningsbidrag. Alltsedan budgetåret 1987/88 har det skett en successiv omvandling av utbildningsbidrag till doktorandtjänster i syfte att öka examinationen i forskarutbildningen genom att doktoranderna får bättre möjligheter att bedriva effektiva studier. Vid behandlingen av 1993 års forskningspolitiska proposition instämde utskottet i den dåvarande regeringens och flera motionärers uppfattning att det var angeläget att återstående utbildningsbidrag skyndsamt omvandlas (prop. 1992/93:170, bet. UbU15, rskr. 388). Regeringen föreskrev att utbildningsbidrag inte fick ges till nya mottagare efter den 30 juni 1993.

I budgetpropositionen för budgetåret 1995/96 föreslog den nya regeringen att utbildningsbidrag skulle återinföras som finansieringsform för doktorander, eftersom det av statsfinansiella skäl inte var möjligt att tillföra fakultetsanslagen ytterligare resurser för att tillgodose behovet av fler studiestödsfall. Riksdagen godkände förslaget (prop. 1994/95:100 bil. 9, bet. UbU13, rskr. 355).

Den reformering av forskarutbildningen som beslutades hösten 1997 innebär bl.a. att en doktorand som börjat sin forskarutbildning med utbildningsbidrag skall erbjudas doktorandtjänst senast när två år återstår av studierna enligt den individuella studieplanen. En bestämmelse om detta har införts i 5 kap. högskoleförordningen (1993:100, ändr. 1998:1003). Regeringen har också i regleringsbrev föreskrivit att minst 75 % av de medel som universitet och högskolor totalt avsätter för studiefinansiering inom anslagen till forskning och forskarutbildning skall avse anställningar som doktorand.

Numera anger regeringen för varje lärosäte med forskarutbildning examensmål för forskarutbildningen inom varje vetenskapsområde vid lärosätet. Mål anges för den närmaste (eller pågående) treårsperioden och preliminära mål för den därpå följande treårsperioden. För tiden därefter anges examensmålen som planeringsförutsättningar. Under anslagen till forskning och forskarutbildning anges också vilka belopp som lärosätet minst skall avsätta till studiefinansiering i forskarutbildningen. Det är varje lärosätes ansvar att utnyttja anslagen och bedriva verksamheten på bästa sätt, så att de mål som statsmakterna har satt upp i olika avseenden uppnås. Utskottet utgår från att regeringen följer utvecklingen och delger riksdagen sina bedömningar samt vid behov lägger fram förslag, bl.a. i fråga om medel.

I motion 1998/99:Ub9 framhåller Folkpartiet vikten av att *utbildning i forskningsetik* blir ett obligatoriskt inslag i forskarutbildningen (yrk. 9). Den bör därvid få en ämnesanknuten utformning, anser motionärerna.

U t s k o t t e t avstyrker yrkandet om tillkännagivande. Förslag om denna sak har lagts fram av Kommittén om forskningsetik i betänkandet *God sed i forskningen* (SOU 1999:4) som har remissbehandlats och för närvarande bereds inom Utbildningsdepartementet. Riksdagen bör avvakta regeringens förslag i frågan.

## Jämställdhet inom forskningen

Folkpartiet anser att mycket talar för att det finns osynliga strukturer i det akademiska systemet som lägger hinder i vägen för kvinnorna. Därför föreslår de i motion 1998/99:Ub9 att en genomgång med genusperspektiv skall göras av de senaste årens professorstillsättningar där såväl kvinnor som män varit placerade bland de tre främsta kandidaterna. Genomgången kan sedan läggas till grund för en åtgärdsplan för att säkerställa *jämställdhet inom forskningen* (yrk. 10).

U t s k o t t e t förslår att riksdagen avslår yrkandet om tillkännagivande.

Om vikten av jämställdhet inom forskningen har utskottet samma uppfattning som motionärerna. Detta har kommit till uttryck bl.a. i högskolelagens 1 kap. 5 §, där det numera föreskrivs att jämställdhet mellan kvinnor och

män alltid skall iakttas *och främjas* (kurs. här) i högskolornas verksamhet (1992:1434, ändr. 1997:797). Självfallet är det också angeläget att dolda strukturer som hindrar jämställdheten blir belysta. Hur det bäst kan göras är dock snarare en fråga för forskare än för riksdagen. Från Nationella sekretariatet för genusforskning har utskottet inhämtat att ett betydande antal forskare sysslar med frågor om dolda strukturer som hindrar jämställdheten. Utskottet anser det mycket viktigt att utvecklingen inom universitet och högskolor när det gäller jämställdhet följs upp och utvärderas. Rekryteringsmål för nyrekryterade professorer har satts upp för varje lärosäte av regeringen efter det att riksdagen hösten 1997 godkände principer för detta (prop. 1996/97:141, bet. 1997/98:UbU3, rskr. 1997/98:12). Regeringen har också beslutat att det av lärosätenas årsredovisningar skall framgå vilka rekryteringsmål de satt upp för andra lärarkategorier än professorer. Vidare skall utfallet inom de olika lärarkategorierna redovisas, och lärosätena skall kommentera väsentliga avvikelser från målen. Utskottet noterar också att regeringen i den nyligen framlagda budgetpropositionen gör bedömningen att arbetet för en jämställd högskola även fortsättningsvis behöver stödjas på nationell nivå.

Kristdemokraterna anser att det är av största vikt att kvinnor och män kan verka på lika villkor vid universitet och högskolor. I motion 1998/99:Ub10 tar partiet upp reglerna för *anställning som forskarassistent* (yrk. 3). Enligt högskoleförordningen skall till sådan tjänst i första hand komma i fråga den som har avlagt doktorsexamen högst fem år tidigare. Regeringen skriver i propositionen (s. 32) att tiden bör förlängas vid ledighet på grund av sjukdom, tjänstgöring inom totalförsvaret, förtroendeuppdrag inom fackliga organisationer eller studentorganisationer eller vid föräldraledighet. Motionärerna vill att femårsgränsen tas bort.

U t s k o t t e t föreslår att riksdagen avslår yrkandet.

Frågan om företräde till anställning som forskarassistent behandlades i riksdagen även vid förra riksmötet (bet. 1997/98:UbU7 s. 15 f.). Utskottet pekade då på att det i den högskoleförordning som gällde före den 1 juli 1993 fanns en uttrycklig bestämmelse om att femårsgränsen kunde tänjas bl.a. om den sökande varit föräldraledig. I nuvarande högskoleförordning finns inte någon sådan bestämmelse. Utskottet utgår från att regeringens uttalanden i den nu föreliggande propositionen innebär att en sökande till forskarassistenttjänst som avlagt sin doktorsexamen för mer än fem år sedan kan komma i fråga i första hand, om hon eller han varit föräldraledig eller sjuk kortare eller längre tid därefter. Frågan om det behövs någon annan postdoktoral anställning än nuvarande tjänst som forskarassistent skall enligt regeringen utredas ytterligare.

## Samverkan mellan universitet och högskolor och samhället i övrigt

Regeringen anser, till skillnad från Forskning 2000, att bestämmelsen i högskolelagen om att *universitet och högskolor skall samverka med det omgivande samhället* och informera om sin verksamhet bör kvarstå oförändrad.

Moderata samlingspartiet tar i detta sammanhang, i motion 1998/99:Ub12, upp behovet av ett väsentligt ökat utbyte av forskare mellan universitet och högskolor och näringslivet. Sveriges konkurrensförmåga är helt beroende av ett nära och innovativt samarbete mellan forskning och företagande. Betydligt fler universitetslärare borde få möjlighet att arbeta en viss period i arbetslivet utanför universitetet. Därmed skulle viktig kunskap och nyttiga erfarenheter med icke traditionella perspektiv och infallsvinklar kunna tas till vara, anser motionärerna (yrk. 11).

Folkpartiet lyfter i motion 1998/99:Ub9 fram förslag från Kommittén om forskningsetik om ökad andel lekmän i de forskningsetiska kommittéerna, professionalisering av journalistiken om forskning, ökat meritvärde för populärvetenskapliga framställningar och bildande av en ny intresseorganisation Forskningen och Folket med uppgift att stimulera kontakten mellan forskarvärlden och samhället utanför denna (yrk. 6).

U t s k o t t e t föreslår att riksdagen avslår yrkandena om tillkännagivanden.

Universitet och högskolor har i dag ansvaret för samverkan med det omgivande samhället. Regeringen följer lärosätenas arbete med handlingsprogram avseende denna samverkan och har ålagt dem att senast den 1 april 2000 redovisa vilka åtgärder som vidtagits med anledning av handlingsprogrammen. De regler om rätt till tjänstledighet som finns i t.ex. tjänstledighetsförordningen (1984:111) och i gällande kollektivavtal ger lärosätena möjlighet att, om det finns särskilda skäl, bevilja lärare tjänstledighet för anställning hos annan arbetsgivare, t.ex. i näringslivet.

När det gäller förslagen från Kommittén om forskningsetik bör riksdagen avvakta regeringens beredning av ärendet.

Det s.k. lärarundantaget, dvs. att lärare och forskare vid universitet och högskolor – till skillnad från vad som gäller på arbetsmarknaden i övrigt – har rätt till de uppfinningar de gör i sin anställning, diskuteras i propositionen (s. 35 f.). Regeringen anser det angeläget att så många uppfinningar som möjligt som härstammar från forskningen vid universitet och högskolor exploateras. Enligt regeringens uppfattning bör lärarundantaget bibehållas. I propositionen diskuteras ett danskt förslag om att lagreglera en skyldighet för läraren att informera sitt universitet om en exploaterbar uppfinning har gjorts, och en skyldighet för lärosätet att bedöma uppfinningens tekniska och kommersiella potential. Enligt det danska förslaget skall universitetet efter förhandlingar med läraren kunna välja att ta över rätten till uppfinningen mot ersättning till forskaren, eller låta forskaren själv exploatera den mot avtalad ersättning till universitetet. Regeringen anser en liknande ordning tänkbar i Sverige, men förordar i stället för lagstiftning att förhandlingar inleds mellan parterna på arbetsmarknaden. Det danska lagförslaget skulle därvid enligt regeringen kunna vara förebild.

Folkpartiet föreslår i motion 1998/99:Ub9 att Sverige skall följa den danska modellen och lagreglera frågan om *patentering av forskningsresultat* (yrk. 12).

U t s k o t t e t föreslår att riksdagen avslår motionsyrkandet.

Det danska Folketinget har i slutet av maj 1999 antagit det lagförslag som beskrivs i propositionen.

De intellektuella framsteg som görs genom forskningen kan göra Sverige rikare. Motivet för lärarundantaget är att ge lärarna incitament till att bidra till att forskningsresultaten kommer till nytta i samhället. Utskottet delar regeringens uppfattning att det är angeläget att så många uppfinningar som möjligt som härstammar från forskningen vid universitet och högskolor exploateras. Liksom regeringen anser utskottet att den forskningspolitiska strategin bör vara att både betona universitetens ansvar gentemot forskarna när det gäller rådgivning och stöd i fråga om patentering av forskningsresultat och forskarnas ansvar att på olika sätt medverka till nyttiggörandet av forskningsresultaten. Opinionen bland lärarna och forskarna när det gäller lagregleringen är inte entydig. Det ligger i linje med svensk tradition att, när det gäller frågor om relationer mellan arbetstagare och arbetsgivare, i första hand lita till förhandlingar mellan parterna. Utskottet anser därför liksom regeringen att den vägen skall provas snarare än lagstiftning.

Sedan länge gäller som princip att universitet och högskolor skall begära full kostnadstäckning när de åtar sig uppdrag eller genomför projekt som finansieras av externa instanser. Vad som skall anses ingå i full kostnadstäckning har dock varit ett återkommande diskussionsämne. Framför allt gäller detta i vilken utsträckning som externa finansiärer skall vara med och finansiera gemensamma och indirekta kostnader, t.ex. för infrastruktur som bibliotek, administration, gemensam service och utrustning. Regeringen konstaterar i propositionen att full kostnadstäckning fortfarande inte tillämpas av alla aktörer, varför alla lärosäten inte får alla sina kostnader täckta. Universitet och högskolor behöver enligt regeringen vidareutveckla den ekonomiska redovisningen. Regeringen avser att ge Ekonomistyrningsverket (ESV) i uppdrag att efter samråd med Högskoleverket utveckla en *modell för beräkning av full kostnadstäckning*.

Forskning 2000 har särskilt tagit upp frågan om lärosätenas kostnader för långsiktig kunskapsutveckling. Det är ju förekomsten av sådan kunskapsutveckling som bildar grunden för att universitet och högskolor är lämpliga som utförare av forskning även för externa beställare eller finansiärer. Regeringen skriver i propositionen att det bör undersökas om och på vilket sätt som viss ersättning för lärosätets egna kompetensutveckling kan ingå i en utvecklad modell för full kostnadstäckning.

Kristdemokraterna framför i motion 1998/99:Ub10 uppfattningen att universitet och högskolor skall vara basfinansierade av staten för att utföra forskning i samhällets tjänst (yrk. 8). Det är då enligt motionärerna orimligt att lärosätena tar ut ersättning för en del av baskostnaderna – till vilka kompetenshöjning av personalen skall räknas – en gång till av externa finansiärer. Motionärerna anser också att full kostnadstäckning skall avse reella merkostnader och inte bör tas ut med en fastställd procentsats för alla projekt.

U t s k o t t e t föreslår att riksdagen godkänner vad regeringen föreslagit om en modell för beräkning av full kostnadstäckning och att motionsyrkandet avslås.

Det aviserade uppdraget till ESV gavs i maj och skall redovisas till regeringen senast den 15 december 1999. I uppdraget skriver regeringen bl.a. att villkor och kostnader varierar mellan ämnesområden, mellan lärosäten och bland finansiärer.

Regeringens förslag innebär att frågan huruvida viss ersättning för kompetensutveckling skall ingå i underlaget för beräkning av full kostnadstäckning skall undersökas ytterligare. Att analysera detta ingår också i uppdraget till ESV. Innan det har skett är det olämpligt att riksdagen tar ställning i den frågan.

## Forskningsstiftelserna

De sju stiftelser som staten under åren 1993 och 1994 bildade med medel från de avvecklade löntagarfonderna för att främja forskning och därtill anknyttande verksamhet har varit föremål för livlig diskussion. Efter förslag hösten 1996 godkände riksdagen som riktlinje att regeringen skulle utse ledamöterna i stiftelsernas styrelser (prop. 1996/97:5, bet. UbU3, rskr. 99). Regeringen har därefter tillsatt styrelser för de olika stiftelserna. I dessa ingår under den nu pågående perioden såväl forskare som företrädare för forskningsråd och statliga myndigheter, representanter för näringslivet, företrädare för intresseorganisationer samt riksdagsledamöter. Forskning 2000 lade i sitt betänkande fram förslaget att samtliga sådana styrelser skulle vara parlamentariskt sammansatta av företrädare för riksdagspartierna, i proportion till partiernas mandattal i riksdagen. På denna punkt var utredningen oenig; företrädarna för de fyra borgerliga partierna reserverade sig.

Regeringen redovisar i propositionen sin inställning i denna fråga. Enligt regeringen bör förslaget från Forskning 2000 inte genomföras. En styrelse utan forskare bör enligt regeringens uppfattning inte göra prioriteringar och fatta beslut som rör tilldelning av anslag till enskilda forskningsprogram eller forskningsprojekt. Om styrelserna enbart skulle bestå av politiker skulle de bli starkt beroende av att ha beredningsorgan där forskningskompetensen finns företrädd. Styrelserna skulle likväl ha det formella ansvaret för beslut om forskningsanslag som de, enligt regeringen, inte rimligen kan bedöma till fullo. Regeringen anser det väsentligt att forskningsstiftelsernas styrelser även i fortsättningen har en stark representation av forskare som garanterar vetenskaplig kvalitet och trovärdighet. Det finns enligt regeringens uppfattning inte tillräckligt starka skäl för att införa en särskild procedur – som det finns för att välja forskarrepresentanter i forskningsråden – för att utse forskare som skall ingå i stiftelsestyrelserna. Styrelserna bör fortsätta att ha en allsidig sammansättning, som medger insyn för och en dialog mellan andra än enbart forskare och politiker. För närvarande är flera företrädare för forskningsråd och andra statliga forskningsfinansiärer också ledamöter i forskningsstiftelsernas styrelser. Även om denna ordning har varit funktionell i inledningsskedet, när stiftelserna etablerade sig i forskningssystemet och dessutom fick överta vissa forskningssatsningar från statliga finansiärer, anser regeringen att den skapar en jävsproblematik. Regeringens ambition är att begränsa denna typ av utnämningar så långt som möjligt.

Moderata samlingspartiet framför i motion 1998/99:Ub12 – liksom vid föregående riksmöte – sin uppfattning att forskningsstiftelserna bör återfå den från regeringen fristående ställning som de fick vid inrättandet (yrk. 8). Stiftelserna bör enligt motionärerna frikopplas från politisk inblandning och politiska hänsynstaganden. Den statliga forskningspolitiken skall formas oberoende av forskningsstiftelsernas verksamhet, heter det i motionen. Att ett antal rektorer och huvudsekreterare i forskningsråden samtidigt ingår i forskningsstiftelsernas styrelser kritiserar.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionsyrkandet.

De stora resurser som forskningsstiftelserna förfogar över gör det enligt utskottets mening orimligt att bortse från dem när den statliga forskningspolitiken utformas. Som framgått i det föregående avser regeringen att undvika den s.k. korsrepresentation som motionärerna kritiserar. Utskottet är inte berett att förorda en återgång till den ställning för stiftelserna som gällde före 1997.

## Myndighetsstrukturen för finansiering av forskning

Staten finansierar forskning dels genom anslag inom utgiftsområde 16 till universitet och högskolor samt forskningsråd under Utbildningsdepartementet, dels genom att myndigheter under andra departement, s.k. sektorsorgan, fördelar medel till forskning under anslag inom respektive utgiftsområde. Även denna s.k. sektorsforskning utförs till helt övervägande del vid universitet och högskolor. Det har länge varit en grundläggande princip för svensk forskningspolitik att forskning som motiveras utifrån en viss samhällssektors behov av kunskap för att främja dess utveckling, också skall finansieras av denna sektor. Därav följer bl.a. att behoven av forskning för sektorns behov vägs mot andra behov inom samma sektor. En följd av sektorsansvarsprincipen är att antalet organ som fördelar statliga medel till forskning är ganska stort.

Förslaget från Forskning 2000 innehöll bl.a. en radikal förändring av myndighetsstrukturen för finansiering av forskning. I stället för de nuvarande fyra forskningsråden under Utbildningsdepartementet och åtta angivna sektorsorgan föreslog utredningen att fyra nya forskningsråd skulle inrättas och få ansvar för medel motsvarande dagens forskningsrådsanslag samt huvuddelen av sektorsforskningsanslagen. Majoriteten i de nya forskningsråden skulle, liksom i de nuvarande råden under Utbildningsdepartementet, utgöras av forskare, utsedda genom val inom forskarsamhället. Forskning 2000 föreslog också att alla statliga myndigheter skulle få ansvar för och finansiera forskning och utvecklingsarbete (FoU) som behövs för den egna verksamheten. Enligt utredningen måste det inom Regeringskansliet och myndigheterna finnas beställarkompetens för FoU-frågor.

Regeringen, som finner det naturligt att organisationen för forskningsfinansiering kan behöva omprövas utifrån gjorda erfarenheter och nya krav och förutsättningar, är inte beredd att nu lägga fram förslag om den närmare utformningen av en ny *myndighetsstruktur för forskningsfinansiering*. En utredning inom Regeringskansliet, med anlitande av extern expertis, aviseras i propositionen. Utredningsuppdraget skall omfatta att lämna förslag i fråga



om vilka myndigheter med forskningsfinansierande uppgifter som skall finnas och att precisera ansvarsområdet för var och en av dessa. Som utgångspunkter för förslagen anges följande.

- De medel som avsätts för forskning måste fördelas med utgångspunkt i krav på hög inomvetenskaplig kvalitet.
- De medel som avsätts för forskning till stöd för verksamheten inom ett visst samhällsområde måste fördelas även med utgångspunkt i relevansen för området.
- Samspelet mellan olika slag av forskning liksom mellan forskning och samhälle måste utvecklas.
- Ansvarsförhållandena mellan olika myndigheter måste vara tydliga.
- Det måste finnas adekvata former för att ge stöd till tvärvetenskaplig forskning.
- Arbetet med att fördela forskningsresurser måste bedrivas effektivt.

Utredningsarbetet skall bedrivas så att regeringen kan presentera förslag till riksdagen i nästa forskningspolitiska proposition.

Tre partier tar i sina motioner upp myndighetsstrukturen.

Kristdemokraterna understryker i motion 1998/99:Ub10 vikten av en balans mellan forskning med hög inomvetenskaplig kvalitet och forskning inom ett visst samhällsområde vid medelstilldelning (yrk. 5). Detta bör enligt motionärerna övervägas när den nya myndighetsstrukturen diskuteras. Centerpartiet anser enligt motion 1998/99:Ub11 att myndighetsstrukturen bör göras enklare, samt att finansiering av den tvärvetenskapliga forskningen måste tryggas (yrk. 5). Folkpartiet pläderar i motion 1998/99:Ub9 för parlamentarisk medverkan i utredningen (yrk. 13).

U t s k o t t e t föreslår att riksdagen avslår motionsyrkandena.

Det aviserade utredningsuppdraget har nu givits. Det skall avslutas senast den 1 november 1999. Ett uttalande av riksdagen i oktober om parlamentarisk medverkan skulle fördröja arbetet. Kristdemokraternas och Centerpartiets yrkanden är enligt utskottets mening tillgodosedda med vad regeringen redovisat om utgångspunkter för utredningen. Det kan enligt utskottets mening inte komma i fråga att eftersätta kravet på vetenskaplig kvalitet.

## Resurser för internationellt forskningssamarbete

Som framgått i det föregående anser regeringen att resurser för deltagande i internationellt forskningssamarbete bör anvisas inom ramen för anslagen till huvudansvariga myndigheter – varmed förstås berörda forskningsråd – för att möjliggöra en avvägning mellan kostnaderna för nationella och internationella åtaganden. Regeringen aviserar förslag i budgetpropositionen för år 2000 om hur tidigare beslutade besparingar skall genomföras för att medge fortsatt finansiering av bl.a. medlemskap i den europeiska kärnforskningsorganisationen CERN.

Moderata samlingspartiet föreslår i motion 1998/99:Ub12 ett tillkännagivande om att det *internationella forskningssamarbetet* bör stärkas (yrk. 10). Moderaterna förordar att regeringen gör en analys av hur Sveriges internationella forskningssamarbete kan utvecklas och stärkas.

U t s k o t t e t föreslår att riksdagen avslår motionsyrkandet.

Budgetpropositionen för år 2000 lades fram för kort tid sedan och kommer att behandlas av riksdagen senare denna höst. Utskottet har i det föregående tillstyrkt regeringens förslag om statens uppgifter i fråga om forskning och utvecklingsarbete, i vilka det skall ingå att ge förutsättningar för deltagande i internationellt forskningssamarbete. Riksdagen bör utgå från att regeringen genomför de analyser som behövs som underlag för budgetförslag och andra förslag för att realisera statens uppgifter på forskningsområdet.

## Övriga frågor

Centerpartiet anser enligt motion 1998/99:Ub11 att det behövs en samlad bild av hur offentliga medel för forskning används. Därför vill motionärerna att man prövar en ordning med en *samlad forskningsbudget*, där all offentlig forskningsfinansiering redovisas (yrk. 6).

U t s k o t t e t anser att riksdagen bör avslå yrkandet.

Möjligheterna att göra en sådan samlad redovisning som motionärerna önskar hänger samman med frågan om myndighetsorganisationen, som nu är under ytterligare beredning. Om man skall realisera förslaget från Forskning 2000 att alla statliga myndigheter själva skall beställa och finansiera den forskning de behöver för den verksamhet de ansvarar för, blir det fråga om beslut hos ett stort antal skilda myndigheter om hur de skall disponera sina anslag. Detta förslag från utredningen innebär att det inte skall vara beslut på statsmaktsnivå om sådana forskningsmedel. Den redovisning som motionärerna vill ha skulle således endast kunna ges i efterhand, grundad på t.ex. myndigheternas årsredovisningar.

Centerpartiet framför i samma motion förslaget att beredningen av *nästa forskningspolitiska proposition* skall innefatta att regeringen inbjuder såväl de politiska partierna som forskningsintressenterna till överläggningar (yrk. 9).

Folkpartiet föreslår i motion 1998/99:Ub9 ett antal tillkännagivanden till regeringen inför arbetet med den kommande forskningspolitiska propositionen. I de forskarkonferenser som regeringen aviserat att den tänker genomföra som ett led i förberedelserna bör också företrädare för de politiska partierna kallas att delta (yrk. 2). Också forskningens infrastruktur bör bli föremål för analys (yrk. 3). Frågan om hur grundutbildningen skall kunna knytas närmare forskningen och forskningsprocessen måste behandlas (yrk. 4). Finansieringen av tvärvetenskaplig forskning måste tryggas, anser motionärerna och pekar på att det i remissyttrandena över förslagen från Forskning 2000 finns förslag om hur det skulle kunna åstadkommas (yrk. 5). Det bör också i fortsättningen avsättas särskilda medel för genusforskning, samtidigt som genusperspektivet integreras i de olika forskningsrådets verksamhet (yrk. 11). I Kanada har man hittat vägar till ekonomisk tillväxt, synliggörande av forskning och minskad *brain drain*. Sådana erfarenheter bör tas till vara för att Sverige skall kunna utveckla sin ställning som kunskapsnation (yrk. 14).

U t s k o t t e t föreslår att riksdagen avslår motionsyrkandena om tillkännagivanden.

Regeringen har i den nu framlagda propositionen redovisat sin avsikt att i många olika former skaffa sig ett brett underlag för den forskningspolitiska proposition som aviserats till år 2000. Det finns inte anledning för riksdagen att detaljerat styra vilka som skall delta i t.ex. forskarkonferenser. Till den stora konferens om forskningens vägval, som nämnts i det föregående, har bl.a. företrädare för de politiska partierna inbjudits. Utskottet utgår från att regeringen i sin beredning tar till sig bl.a. de synpunkter som remissinstanserna fört fram i yttrandena över förslagen från Forskning 2000. Regeringens förslag bör avvaktas, innan riksdagen tar ställning i de frågor som nämns i yrkandena från Folkpartiet. I den nyligen framlagda budgetpropositionen har regeringen förklarat att det är angeläget att forskningsrådets samverkan kring tvärvetenskap utvecklas och fördjupas, och att detta arbete bör ges hög prioritet (prop. 1999/2000:1 utg.omr. 16 s. 212).

I anslutning till vad regeringen skriver om kunskapsstrategier säger Folkpartiet i motion 1998/99:Ub9 att man i ökad utsträckning bör satsa på *gemensamma strimmor i yrkesutbildningar* för olika yrken där yrkesutövarna skall samarbeta med varandra, t.ex. yrken inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården (yrk. 8).

U t s k o t t e t föreslår att riksdagen avslår yrkandet.

Riksdagen har inte anledning att föregripa bedömningarna från olika myndigheter och andra organ, som enligt propositionen skall få i uppdrag att utarbeta kunskapsstrategier.

## Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *behovet av en samlad och långsiktig strategi för svensk forskning*  
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:Ub10 yrkande 1 och 1998/99:Ub12 yrkande 1,

*res. 1 (m, kd)*

2. beträffande *kunskapsmiljöns strategiska betydelse*  
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ub12 yrkande 2

*res. 2 (m) – delvis*

3. beträffande *statens uppgifter inom forskningsområdet*  
att riksdagen med avslag på motionerna 1998/99:Ub10 yrkande 2, 1998/99:Ub11 yrkande 1 och 1998/99:Ub12 yrkande 3 godkänner vad regeringen föreslagit,

*res. 2 (m) – delvis*

*res. 3 (kd) – delvis*

*res. 4 (c) – delvis*

4. beträffande *forskningens frihet*  
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ub11 yrkande 2,

*res. 4 (c) – delvis*

5. beträffande *principer för ökade resurser för grundforskning och forskarutbildning*

att riksdagen med avslag på motionerna 1998/99:Ub10 yrkande 6 och 1998/99:Ub12 yrkandena 4 och 9 godkänner vad regeringen föreslagit,

*res. 2 (m) – delvis*

*res. 3 (kd) – delvis*

6. beträffande *lärosätenas möjligheter att bedriva forskning och forskarutbildning*

att riksdagen avslår motionerna 1998/99:Ub10 yrkandena 4 och 7, 1998/99:Ub11 yrkandena 3 och 4 samt 1998/99:Ub12 yrkandena 6 och 7,

*res. 2 (m) – delvis*

*res. 3 (kd) – delvis*

*res. 4 (c) – delvis*

7. beträffande *reglerna för antagning till forskarutbildning*

att riksdagen avslår motionerna 1998/99:Ub9 yrkande 1, 1998/99:Ub11 yrkande 7 och 1998/99:Ub12 yrkande 5,

*res. 2 (m) – delvis*

*res. 4 (c) – delvis*

*res. 5 (fp) – delvis*

8. beträffande *doktorandtjänster*

att riksdagen avslår motionerna 1998/99:Ub9 yrkande 7 och 1998/99:Ub11 yrkande 8,

*res. 4 (c) – delvis*

*res. 5 (fp) – delvis*

9. beträffande *utbildning i forskningsetik*

att riksdagen avslår motion 1998/99:Ub9 yrkande 9,

*res. 5 (fp) – delvis*

10. beträffande *jämställdhet inom forskningen*

att riksdagen avslår motion 1998/99:Ub9 yrkande 10,

11. beträffande *anställning som forskarassistent*

att riksdagen avslår motion 1998/99:Ub10 yrkande 3,

*res. 3 (kd) – delvis*

12. beträffande *samverkan mellan högskolan och samhället i övrigt*

att riksdagen avslår motionerna 1998/99:Ub9 yrkande 6 och 1998/99:Ub12 yrkande 11,

*res. 2 (m) – delvis*

*res. 5 (fp) – delvis*

13. beträffande *patentering av forskningsresultat*

att riksdagen avslår motion 1998/99:Ub9 yrkande 12,

*res. 5 (fp) – delvis*

14. beträffande *modell för beräkning av full kostnadstäckning*

att riksdagen med avslag på motion 1998/99:Ub10 yrkande 8 godkänner vad regeringen föreslagit,

*res. 3 (kd) – delvis*

1999/2000:UbU3

15. beträffande *forskningsstiftelserna*  
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ub12 yrkande 8,  
*res. 2 (m) – delvis*
16. beträffande *översyn av myndighetsstrukturen m.m.*  
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:Ub9 yrkande 13, 1998/99:  
Ub10 yrkande 5 och 1998/99:Ub11 yrkande 5,  
*res. 4 (c) – delvis*  
*res. 5 (fp) – delvis*
17. beträffande *internationellt forskningssamarbete*  
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ub12 yrkande 10,  
*res. 2 (m) – delvis*
18. beträffande *samlad forskningsbudget*  
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ub11 yrkande 6,  
*res. 4 (c) – delvis*
19. beträffande *nästa forskningspolitiska proposition*  
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ub9 yrkandena 2, 3, 4, 5, 11 och  
14 och motion 1998/99:Ub11 yrkande 9,  
*res. 4 (c) – delvis*  
*res. 5 (fp) – delvis*
20. beträffande *gemensamma strimmor i yrkesutbildningar*  
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ub9 yrkande 8.  
*res. 5 (fp) – delvis*

Stockholm den 12 oktober 1999

På utbildningsutskottets vägnar

*Jan Björkman*

I beslutet har deltagit: Jan Björkman (s), Britt-Marie Danestig (v), Beatrice Ask (m), Yvonne Andersson (kd), Lars Hjertén (m), Majléne Westerlund Panke (s), Tomas Högström (m), Torgny Danielsson (s), Tomas Eneroth (s), Lennart Gustavsson (v), Erling Wälivaara (kd), Per Bill (m), Gunnar Goude (mp), Sofia Jonsson (c), Ulf Nilsson (fp), Nalin Pekgul (s) och Nils-Erik Söderqvist (s).

## Reservationer

### 1. Behovet av en samlad och långsiktig strategi för svensk forskning (mom. 1) (m, kd)

Beatrice Ask (m), Yvonne Andersson (kd), Lars Hjertén (m), Tomas Högström (m), Erling Wälivaara (kd) och Per Bill (m) anför:

Vi beklagar att regeringen har valt att stycka upp hela forskningsområdet i delar, och nu bara ta upp en del av dessa. De stora utmaningar som svensk

forskning och dess avnämare i dag möter gör det helt nödvändigt med en *samlad och långsiktig strategi för forskningen* som helhet. Den måste vara inriktad på uthållig tillväxt och koppla samman näringslivets behov av tillämpad eller nyttodrivna forskning med lärosätenas fria, nyfikenhetsdrivna och grundläggande forskning.

Mot bakgrund av det anförda anser vi att utskottet under moment 1 bort hemställa

1. beträffande *behovet av en samlad och långsiktig strategi för svensk forskning* att riksdagen med bifall till motionerna 1998/99:Ub10 yrkande 1 och 1998/99:Ub12 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

## 2. Kunskapsmiljöns strategiska betydelse, m.m. (mom. 2, 3, 5, 6, 7, 12, 15 och 17) (m)

Beatrice Ask (m), Lars Hjertén (m), Tomas Högström (m) och Per Bill (m) anför:

Vi vill än en gång understryka att utbildnings- och forskningssystemen aldrig kan ses isolerade från resten av samhället. *Kunskapsmiljön*, som hänger samman bl.a. med företagsklimat och skatter, lönebildning och arbetsmarknadsregleringar och själva synen på kunskap, ansvarstagande och individuell utveckling, har *strategisk betydelse*. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub12 yrkande 2 som sin mening ge regeringen till känna.

När det gäller *statens uppgifter inom forskningsområdet* vill vi markera flera saker som vi saknar i propositionen. Staten skall respektera de akademiska lärosätenas förmåga att fritt söka ny kunskap och därför garantera dem självständighet. De statliga medel som tillförsäkras forskningen måste fördelas på sådant sätt att de kan användas så effektivt som möjligt. Utvecklingen mot att forskningsstiftelserna inkorporeras i den statliga beslutsapparaten måste brytas. Riksdagen måste ta ett övergripande ansvar för att prioritera och stärka det internationella forskningssamarbetet. Att prioritera mellan nationella och internationella forskningsresurser bör ligga på den nationella politiska nivån, inte överlåtas på den berörda myndigheten. Statsmakterna skall uppmuntra att kunnande korsas mellan olika forsknings- och samhällsfält. Det behövs en långsiktig strategi för att kunna utnyttja informationsteknikens alla möjligheter. Det gäller både utbyggnad av infrastruktur och etablering av ett omfattande och långsiktigt samarbete mellan akademi och näringsliv. Vad vi här har anförts bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub12 yrkande 3 och med anledning av regeringens förslag som sin mening ge regeringen till känna.

Vi anser att det regeringen skriver om *principer för ökade resurser för grundforskning och forskarutbildning* är otillräckligt. Som framgår av vårt budgetförslag, som behandlas i ett annat betänkande, vill vi genomföra en successiv resursförstärkning av de nya universitetens forskning och forskarutbildning och säkerställa att utvecklingen av Umeå och Linköpings universitet, som ännu befinner sig under uppbyggnad, inte avbryts. Risker för att

våra främsta begåvningar inom forskarvärlden lämnar landet för gott måste motverkas. Därför krävs ett antal åtgärder, som beskrivs i vår motion, för att finansiera spetsforskning. Vad vi här har anfört bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub12 yrkandena 4 och 9 som sin mening ge regeringen till känna.

Regeringens modell för att fördela resurser stimulerar enligt vår uppfattning inte alls den profilerings, som vi anser vara viktig för *lärosätenas möjligheter att bedriva forskning och forskarutbildning* av god kvalitet. Ett forskarcentrum vid varje mindre och medelstor högskola med inriktning på en vald profil skulle kunna verka kvalitetsfrämjande och öka högskolornas attraktionskraft gentemot en bred omgivning. Resurser till forskarutbildning skall enligt vår mening koncentreras, så att hög kvalitet kan garanteras. Vad vi här har anfört bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub12 yrkandena 6 och 7 som sin mening ge regeringen till känna.

En snabbutredning om de nya *reglerna för antagning till forskarutbildning* är nödvändig. Krisen för humaniora och samhällsvetenskap som följde på beslutet om ändrade finansieringskrav är uppenbar och måste snabbt åtgärdas. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub12 yrkande 5 som sin mening ge regeringen till känna.

När det gäller *samverkan mellan högskolan och samhället i övrigt* anser vi att ett väsentligt ökat utbyte av forskare mellan universitet och högskolor och näringslivet måste eftersträvas. Betydligt fler universitetslärare än hittills borde få möjlighet att arbeta en viss period i arbetslivet utanför universitetet. Vad vi här har anfört bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub12 yrkande 11 som sin mening ge regeringen till känna.

*Forskningsstiftelserna* skall enligt vår mening stå fria från staten. De bör återfå den ställning de hade från början, så att de på ett avgörande sätt kan bidra till att skapa nya forskningsmiljöer och stödja strategiska forskningsprojekt. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub12 yrkande 8 som sin mening ge regeringen till känna.

Det är anmärkningsvärt att regeringen är så avvisande och passiv när det gäller Sveriges *internationella forskningssamarbete*, som för ett litet land som Sverige är så betydelsefullt. Vi förordar att regeringen gör en analys av hur detta samarbete kan utvecklas och stärkas. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub12 yrkande 10 som sin mening ge regeringen till känna.

Mot bakgrund av det anförda anser vi att utskottet under momenten 2, 3, 5, 6, 7, 12, 15 och 17 bort hemställa

2. beträffande *kunskapsmiljöns strategiska betydelse*  
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub12 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

3. beträffande *statens uppgifter inom forskningsområdet*  
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub12 yrkande 3, med anledning av regeringens förslag och med avslag på motionerna 1998/99:Ub10 yrkande 2 och 1998/99:Ub11 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

5. beträffande *principer för ökade resurser för grundforskning och forskarutbildning*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub12 yrkandena 4 och 9, med anledning av regeringens förslag och med avslag på motion 1998/99:Ub10 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

6. beträffande *lärosätenas möjligheter att bedriva forskning och forskarutbildning*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub12 yrkandena 6 och 7 och med avslag på motionerna 1998/99:Ub10 yrkandena 4 och 7 och 1998/99:Ub11 yrkandena 3 och 4 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

7. beträffande *reglerna för antagning till forskarutbildning*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub12 yrkande 5, med anledning av motion 1998/99:Ub9 yrkande 1 och med avslag på motion 1998/99:Ub11 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

12. beträffande *samverkan mellan högskolan och samhället i övrigt* att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub12 yrkande 11 och med avslag på motion 1998/99:Ub9 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

15. beträffande *forskningsstiftelserna*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub12 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

17. beträffande *internationellt forskningssamarbete*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub12 yrkande 10 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

### 3. Statens uppgifter inom forskningsområdet, m.m. (mom. 3, 5, 6, 11 och 14) (kd)

Yvonne Andersson (kd) och Erling Wälivaara (kd) anför:

I samband med *statens uppgifter inom forskningsområdet* bör riksdagen markera vikten av att grundforskningen skall ske utifrån inomvetenskapliga bedömningar, och att statens ansvar när det gäller den tillämpade forskningen i första hand är att utifrån övergripande politiska mål bedöma på vilka områden forskningsbehoven finns. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub10 yrkande 2 som sin mening ge regeringen till känna.

En av *principerna för ökade resurser för grundforskning och forskarutbildning* bör enligt vår mening vara att staten skall ta ett särskilt ansvar för att uppvärdera och stärka den humanistiska forskningen. Humaniora lockar mer sällan till ekonomisk samverkan med näringslivet men humanistisk utbildning och forskning är omistlig för vårt lands välfärd och välbefinnande i djupare mening. Vi anser att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub10 yrkande 6 bör som sin mening ge regeringen till känna vad vi här har anført.

Förutsättningarna för *lärosätena att bedriva forskning och forskarutbildning* varierar. Alla lärosäten har sin del i mångfalden, men alla skall inte syssla med allt. Regeringen bör initiera en utredning om hur balansen mellan bredd och koncentration i den ämnesmässiga inriktningen kan upprätthållas



inom landet. De lärosäten som har tilldelats vetenskapsområde måste också få bedriva forskarutbildning. Det är dock inte självklart att alla lärosäten som bedriver forskning också skall ge forskarutbildning. Vad vi här har anfört bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub10 yrkandena 4 och 7 som sin mening ge regeringen till känna.

Enligt vår mening bör femårsgränsen vid *anställning som forskarassistent* tas bort. Det är viktigt dels för att män och kvinnor skall kunna verka på lika villkor vid universitet och högskolor, dels därför att det är en fördel att den nyblivne forskaren har tid för arbetslivserfarenheter och fältförankring, som gör honom eller henne bättre rustad att sedan gå in i forskningen inom ramen för den traditionella organisationen. Det vi nu har anfört bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub10 yrkande 3 som sin mening ge regeringen till känna.

När en ny *modell för beräkning av full kostnadstäckning* utarbetas måste man finna en lösning på frågan hur ersättning för kompetensutveckling skall kunna garanteras. Vi anser att lärosätet har ansvaret för kompetenshöjningen av sin personal, och kostnaderna bör därmed täckas av reguljära fakultetsanslag. Det är då orimligt att berörda institutioner dessutom skall få täckning för sådana kostnader av externa finansörer. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub10 yrkande 8 som sin mening ge regeringen till känna.

Mot bakgrund av det anförda anser vi att utskottet under momenten 3, 5, 6, 11 och 14 bort hemställa

3. beträffande *statens uppgifter inom forskningsområdet*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub10 yrkande 2, med anledning av regeringens förslag och med avslag på motionerna 1998/99:Ub11 yrkande 1 och 1998/99:Ub12 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

5. beträffande *principer för ökade resurser för grundforskning och forskarutbildning*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub10 yrkande 6, med anledning av regeringens förslag och med avslag på motion 1998/99:Ub12 yrkandena 4 och 9 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

6. beträffande *lärosätenas möjligheter att bedriva forskning och forskarutbildning*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub10 yrkandena 4 och 7 och med avslag på motionerna 1998/99:Ub11 yrkandena 3 och 4 och 1998/99:Ub12 yrkandena 6 och 7 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

11. beträffande *anställning som forskarassistent*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub10 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

14. beträffande *modell för beräkning av full kostnadstäckning*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub10 yrkande 8 och med anledning av regeringens förslag som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

Sofia Jonsson (c) anför:

I *statens uppgifter inom forskningsområdet* bör enligt vår mening, utöver det som regeringen förslagit, ingå att främja gränsöverskridande perspektiv och tvärvetenskaplig forskning. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub11 yrkande 1, med anledning av regeringens förslag och med avslag på motionerna 1998/99:Ub10 yrkande 2 och 1998/99:Ub12 yrkande 3 som sin mening ge regeringen till känna.

Jag anser att *forskningens frihet* riskerar att påverkas av den förändrade ledningsorganisationen vid universitet och högskolor. Regeringen bör uppmärksamma svårigheterna för den enskilde forskaren att hävda sin frihet gentemot högskolans styrelse, när makten flyttas från de kollegialt utnämnda fakultetsnämnderna. Vad jag här har anfört bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub11 yrkande 2 som sin mening ge regeringen till känna.

*Lärosätenas möjligheter att bedriva forskning och forskarutbildning* skulle enligt min mening främjas av införandet av en kvalificeringstrappa i enlighet med Centerpartiets förslag. Det innebär att varje lärosäte skall få ett samlat anslag för grundutbildning och forskning. Mindre och medelstora högskolor skall kunna ansöka om examensrättigheter på allt högre nivåer. Prövningen av examensrättigheter skall ske efter klara kriterier. För varje steg i kvalificeringstrappan bör lärosätet få ökade resurser för forskning. Det finns vidare skäl att nu lägga fast en plan för att bygga upp och stärka forskningsmiljöerna vid alla landets högskolor. Vad jag här har anfört bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub11 yrkandena 3 och 4 som sin mening ge regeringen till känna.

Reformen av *forskarutbildningen* med nya regler för antagning byggde på en riktig grundtanke, men det kvarstår en mängd praktiska problem med genomförandet, i form av faktiska anställningsstopp vid många lärosäten. Inför den kommande forskningspolitiska propositionen bör regeringen låta utvärdera forskarutbildningen. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub11 yrkande 7 som sin mening ge regeringen till känna.

Till stor del har problemen i forskarutbildningen att göra med den avbrutna satsningen på omvandling av utbildningsbidrag till *doktorandtjänster*. Regeringen bör snarast återuppta och föreslå riksdagen finansiering av detta program. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub11 yrkande 8 som sin mening ge regeringen till känna.

Det är tydligt att det krävs ytterligare överväganden inför ett beslut om en förändrad *myndighetsstruktur* för forskningsfinansiering. Som utgångspunkter för den aviserade översynen bör regeringen bl.a. ha att strukturen skall bli enklare och att finansieringen av tvärvetenskaplig forskning måste tryggas. Vad jag nu har anfört bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub11 yrkande 5 som sin mening ge regeringen till känna.

Oavsett hur myndighetsstrukturen ser ut i framtiden behövs det överskådlighet. Jag anser att man bör pröva en ordning där all offentlig forskningsfinansiering redovisas i en *samlad forskningsbudget*. Detta bör riksdagen med

bifall till motion 1998/99:Ub11 yrkande 6 som sin mening ge regeringen till känna.

1999/2000:UbU3

Forskningspolitiken bör enligt min mening förankras bland alla riksdagens partier. I beredningsarbetet inför *nästa forskningspolitiska proposition* bör regeringen bjuda in såväl de politiska partierna som forskningsintressenterna till överläggningar. Riksdagen bör med bifall till motion 1998/99:Ub11 yrkande 9 som sin mening ge regeringen detta till känna.

Mot bakgrund av det anförda anser jag att utskottet under momenten 3, 4, 6, 7, 8, 16, 18 och 19 bort hemställa

3. beträffande *statens uppgifter inom forskningsområdet*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub11 yrkande 1, med anledning av regeringens förslag och med avslag på motionerna 1998/99:Ub10 yrkande 2 och 1998/99:Ub12 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

4. beträffande *forskningens frihet*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub11 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

6. beträffande *lärosätenas möjligheter att bedriva forskning och forskarutbildning*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub11 yrkandena 3 och 4 och med avslag på motionerna 1998/99:Ub10 yrkandena 4 och 7 samt 1998/99:Ub12 yrkandena 6 och 7 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

7. beträffande *reglerna för antagning till forskarutbildning*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub11 yrkande 7 och med avslag på motionerna 1998/99:Ub9 yrkande 1 och 1998/99:Ub12 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

8. beträffande *doktorandtjänster*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub11 yrkande 8 och med anledning av motion 1998/99:Ub9 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

16. beträffande *översyn av myndighetsstrukturen m.m.*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub11 yrkande 5 och med avslag på motionerna 1998/99:Ub9 yrkande 13 och 1998/99:Ub10 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

18. beträffande *samlad forskningsbudget*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub11 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

19. beträffande *nästa forskningspolitiska proposition*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub11 yrkande 9 och med avslag på motion 1998/99:Ub9 yrkandena 2, 3, 4, 5, 11 och 14 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

Ulf Nilsson (fp) anför:

De nya *reglerna för antagning till forskarutbildning* har drabbat främst humaniora men även samhällsvetenskap. Enligt min mening skall doktorander kunna arbeta med sin avhandling även utan att ha en finansiering klar i förväg. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub9 yrkande 1 som sin mening ge regeringen till känna.

Ett viktigt led i forskarutbildningen är att doktoranden efter formulering av problemställning själv går igenom tillgänglig litteratur på området för att därefter välja metodik för projektets genomförande. För att undvika att projekt formuleras och externa medel anskaffas innan det finns en doktorand som skall utföra forskningen behöver fler *doktorandtjänster* inrättas. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub9 yrkande 7 som sin mening ge regeringen till känna.

Behovet av *utbildning i forskningsetik* är så uppenbart att riksdagen redan nu bör ta ställning för att sådan utbildning skall vara obligatorisk i all forskarutbildning och bör ges en ämnesanknuten utformning. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub9 yrkande 9 som sin mening ge regeringen till känna.

Flera förslag som framförts av Kommittén om forskningsetik ligger i linje med strävan att förbättra *samverkan mellan högskolan och det omgivande samhället*. Det gäller ökad andel lekmän i de forskningsetiska kommittéerna, ökad professionalisering av journalistiken, större satsning på populärvetenskap, bl.a. genom att tillmäta populärvetenskapliga framställningar högre meritvärde, samt bildandet av en ny intresseorganisation Forskningen och Folket. Jag anser att dessa förslag bör förverkligas. Vad jag här har anfört bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub9 yrkande 6 som sin mening ge regeringen till känna.

Enligt min mening borde regeringen lägga fram ett lagförslag om *patentering av forskningsresultat*. Den nyligen antagna lagen i Danmark är ett exempel värt att följa. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub9 yrkande 12 som sin mening ge regeringen till känna.

Den *översyn av myndighetsstrukturen* för forskningsfinansiering som nu skall genomföras är så viktig att den bör bli föremål för parlamentarisk medverkan. Riksdagen bör enligt min mening med bifall till motion 1998/99:Ub9 yrkande 13 som sin mening ge regeringen detta till känna.

Till de konferenser som skall anordnas inför beredningen av *nästa forskningspolitiska proposition* bör även företrädare för de politiska partierna kallas. Också forskningens infrastruktur måste bli föremål för analys och basresurserna för forskning vid universitet och högskolor måste öka. Frågan om hur grundutbildningen skall kunna knytas närmare forskningen och forskningsprocessen måste behandlas. Finansieringen av den tvärvetenskapliga forskningen måste tryggas. Det bör också i fortsättningen avsättas särskilda medel för genusforskning, samtidigt som genusperspektivet skall integreras i de olika forskningsrådets verksamhet. Regeringen bör inför den

kommande forskningspolitiska propositionen ta vara på erfarenheter från andra länder, t.ex. Kanada, för att Sverige skall kunna utveckla sin ställning som kunskapsnation. Vad jag här har anfört bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub9 yrkandena 2, 3, 4, 5, 11 och 14 som sin mening ge regeringen till känna.

I samband med att olika myndigheter och andra organ skall ta fram s.k. kunskapsstrategier vill jag påtala att man i ökad utsträckning bör satsa på *gemensamma strimmor i utbildningen för yrken* där yrkesutövarna framdeles skall samarbeta. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub9 yrkande 8 som sin mening ge regeringen till känna.

Mot bakgrund av det anförda anser jag att utskottet under momenten 7, 8, 9, 12, 13, 16, 19 och 20 bort hemställa

7. beträffande *reglerna för antagning till forskarutbildning*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub9 yrkande 1, med anledning av motion 1998/99:Ub12 yrkande 5 och med avslag på motion 1998/99:Ub11 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

8. beträffande *doktorandtjänster*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub9 yrkande 7 och med anledning av motion 1998/99:Ub11 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

9. beträffande *utbildning i forskningsetik*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub9 yrkande 9 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

12. beträffande *samverkan mellan högskolan och samhället i övrigt*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub9 yrkande 6 och med avslag på motion 1998/99:Ub12 yrkande 11 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

13. beträffande *patentering av forskningsresultat*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub9 yrkande 12 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

16. beträffande *översyn av myndighetsstrukturen m.m.*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub9 yrkande 13, med anledning av motion 1998/99:Ub11 yrkande 5 och med avslag på motion 1998/99:Ub10 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

19. beträffande *nästa forskningspolitiska proposition*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub9 yrkandena 2, 3, 4, 5, 11 och 14 och med anledning av motion 1998/99:Ub11 yrkande 9 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts,

20. beträffande *gemensamma strimmor i yrkesutbildningar*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ub9 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad som ovan anförts.

|                                                                                                           |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Sammanfattning.....                                                                                       | 1  |
| Propositionen.....                                                                                        | 1  |
| Motionerna .....                                                                                          | 2  |
| Utskottet .....                                                                                           | 4  |
| Inledning.....                                                                                            | 4  |
| Propositionens avgränsning .....                                                                          | 5  |
| Statens uppgifter i fråga om forskning och utvecklingsarbete .....                                        | 5  |
| Forskningens omfattning, inriktning och fördelning.....                                                   | 7  |
| Jämställdhet inom forskningen .....                                                                       | 11 |
| Samverkan mellan universitet och högskolor och samhället i övrigt ..                                      | 12 |
| Forskningsstiftelserna .....                                                                              | 15 |
| Myndighetsstrukturen för finansiering av forskning.....                                                   | 16 |
| Resurser för internationellt forskningssamarbete .....                                                    | 17 |
| Övriga frågor.....                                                                                        | 18 |
| Hemställan .....                                                                                          | 19 |
| Reservationer.....                                                                                        | 21 |
| 1. Behovet av en samlad och långsiktig strategi för svensk<br>forskning (mom. 1) (m, kd).....             | 21 |
| 2. Kunskapsmiljöns strategiska betydelse, m.m. (mom. 2, 3, 5, 6,<br>7, 12, 15 och 17) (m).....            | 22 |
| 3. Statens uppgifter inom forskningsområdet, m.m. (mom. 3, 5, 6,<br>11 och 14) (kd).....                  | 24 |
| 4. Statens uppgifter inom forskningsområdet, m.m. (mom. 3, 4, 6,<br>7, 8, 16, 18 och 19) (c).....         | 26 |
| 5. Reglerna för antagning till forskarutbildning, m.m. (mom. 7, 8,<br>9, 12, 13, 16, 19 och 20) (fp)..... | 28 |